

Hallintovaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026-2029

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026-2029 (VNS 2/2025 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 23.5.2025.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- talous- ja suunnittelujohtaja Antti Karila, sisäministeriö
- osastopäällikkö Tomi Vuori, sisäministeriö
- kansallisen turvallisuuden yksikön johtaja Petri Knape, sisäministeriö
- apulaispäällikkö Tom Hanén, Rajavartiolaitos
- osastopäällikkö Minna Hulkkonen, sisäministeriö
- strategia- ja ohjausyksikön johtaja Tiina Snellman, sisäministeriö
- finanssineuvos Jussi Lammassaari, valtiovarainministeriö
- johtava erityisasiantuntija Jenni Kellokumpu, valtiovarainministeriö
- erityisasiantuntija Teija Kauhanen, valtiovarainministeriö
- talousjohtaja Pasi Rentola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- johtava asiantuntija Antti Kaihovaara, työ- ja elinkeinoministeriö
- erityisasiantuntija Jenni Wessman, työ- ja elinkeinoministeriö
- neuvotteleva virkamies Susanna Grimm-Vikman, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Jussi Lind, sosiaali- ja terveysministeriö
- osastopäällikkö Teemu Lehti, suojelupoliisi
- poliisijohtaja Sanna Heikinheimo, Poliisihallitus
- kuntatalousasioiden johtaja Sanna Lehtonen, Suomen Kuntaliitto
- ekonomisti Arja Pesonen, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Häätäkeskuslaitos
- keskusrikospoliisi
- Maahanmuuttovirasto
- Pelastusopisto

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

- Tulli
- Muhoksen kunta
- Teuvan kunta
- Vantaan kaupunki
- Kainuun hyvinvointialue
- Keski-Suomen hyvinvointialue
- Lappeenrannan kaupunki
- Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue

Valiokuntaan ovat saapuneet ilmoitukset, ei lausuntoa:

- Jämsän kaupunki
- Kanta-Hämeen hyvinvointialue

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Sisäinen turvallisuus ja maahanmuutto

Yleistä sisäisen turvallisuuden viranomaisten määrärahoista

Eduskunta on viimeisimmän sisäisen turvallisuuden selonteon yhteydessä edellyttänyt, että hallitus huolehtii sisäisen turvallisuuden keskeisten viranomaisten (poliisi, Rajavartiolaitos, pelastustoimi, Hätäkeskuslaitos, Tulli ja Maahanmuuttovirasto), rikosoikeudenhoidon ketjuun kuuluvien oikeushallinnon viranomaisten (Syyttäjälaitos ja Rikosseuraamuslaitos) sekä tuomioistuinlaitoksen toimintaedellytyksistä ja turvaa niiden rahoituspohjan vaalikaudet ylittävällä, kestäväällä ja pitkäjänteisellä tavalla (HaVM 19/2021 vp, EK 11/2022 vp—VNS 4/2021 vp).

Hallintovaliokunta toteaa, että Suomen turvallisuusympäristö on mainitun kannanoton jälkeen olennaisesti muuttunut, minkä vuoksi sisäisen turvallisuuden viranomaisten toimintaedellytysten ja rahoituksen turvaaminen on vielä aiempaakin tärkeämpää. Valiokunta painottaa sisäisen turvallisuuden viranomaisten riittävien resurssien merkitystä myös kokonaisturvallisuuden näkökulmasta. Yhteiskunnan kokonaisturvallisuus voidaan turvata ainoastaan huolehtimalla siitä, että kaikilla turvallisuusviranomaisilla on tarvitsemansa resurssit tehtäviensä hoitamiseen.

Valiokunta toteaa, että panostukset sisäiseen turvallisuuteen ovat välttämättömiä muuttuneessa toimintaympäristössä, jossa viranomaiset kohtaavat aiempien turvallisuusuhkien lisäksi yhä monimuotoisempia uusia uhkia. Valiokunta tähdentää, että sisäisen turvallisuuden viranomaiset, etenkin poliisi, Rajavartiolaitos ja Tulli, ovat ensivasteen viranomaisia useimmissa hybriditilanteissa. Ne toimivat ensivasteviranomaisina epäselvissä uhkissa ja tapahtumissa niin kauan kuin ne eivät ole tulkittavissa tai tunnistettu sotilaallisiksi uhkiksi.

Sisäministeriön hallinnonalan vuosittainen määrärahakehys on kehyskaudella noin 2 miljardia euroa. Valiokunta korostaa julkisen talouden suunnitelman kirjausta, jonka mukaan turvallisuusympäristön muutos, tunnistetut riskit ja suorituskykyvaatimukset edellyttävät turvallisuusviranomaisten resurssien varmistamista, jotta yllättäviin muutoksiin ja kriiseihin kyetään varautu-

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

maan ennakoivasti ja määrätietoisesti. Valiokunta pitää tärkeänä, että kehysriihen päätöksillä kohdistetaan varautumisen vahvistamiseksi lisäresursseja poliisiin, Rajavartiolaitoksen ja suojelupoliisiin suorituskyvyn nostoon ja strategisen suorituskyvyn turvaamiseen.

Hallitus toteuttaa valtionhallinnon tuottavuusohjelman, jolla tavoitellaan yhteensä 390 miljoonan euron säästöä vuodesta 2027 alkaen. Hallitusohjelmassa päätetyn 240 miljoonan euron toimintamenoosäästön lisäksi hallitus on vuonna 2024 päättänyt vähentää toimintamenoja vuosittain noin 150 miljoonalla eurolla sekä aikaistanut aiemmin sovittua säästöä 50 miljoonalla eurolla vuodelle 2025. Oikeusministeriön, sisäministeriön ja puolustusministeriön hallinnonalojen osuus valtionhallinnon toimintamenoihin kohdistuvasta säästöstä on pienempi (0,81 % toimintamenoista) kuin muilla hallinnonaloilla (3,58 % toimintamenoista). Viimeksi mainitun säästöpäätöksen vaikutus sisäministeriön hallinnonalalla on 12,5 miljoonaa euroa vuosittain. Hallintovaliokunta pitää nykyisessä turvallisuustilanteessa välttämättömänä, että turvallisuusviranomaisten keskeinen rooli on säästöpäätöksiä tehtäessä pyritty ottamaan huomioon. Hallitus on esimerkiksi linjannut, ettei poliisien ja rajavartioiden määrää vähennetä. Tämän vuoden kehysriihessä on päätetty vielä 130 miljoonan euron lisäsäästöstä, jonka jakaantumisesta eri hallinnonaloille päätetään vuoden 2026 talousarvioesityksen valmistelun yhteydessä.

Tietojärjestelmät ovat kiinteä osa viranomaisten suorituskkyä. Valiokunta kiinnittää kaikkien viranomaisten osalta huomiota ICT-järjestelmien laatuun, pitkään käyttöikään, toimivuuteen ja käyttökustannusten hallintaan koko niiden elinkaaren ajan sekä varsinkin laajojen tietojärjestelmähankkeiden johtamiseen. Tietojärjestelmähankkeet on kyettävä toteuttamaan niin, että järjestelmistä on tosiasiallista hyötyä toiminnan kehittämisessä. Valiokunta toteaa, että hybridivaikuttamisen lisääntyessä korostuvat myös tietojärjestelmien toimivuus ja tietoturvallisuus.

Yleinen kustannustason nousu kiihdyttää menopaineita etenkin ICT- ja toimitilakustannuksissa, mikä voi lisätä viranomaisten rahoitusvajetta nopeastikin. Valiokunnan käsityksen mukaan yleinen kustannustason nousu asettaa haasteita kaikille viranomaisille. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös ICT- ja toimitilakustannuksiin tarvittava rahoitus kyetään turvaamaan pitkäjänteisesti niin, ettei henkilöstö- ja hallintomenoihin tarkoitettu toimintamenorahoitus samalla pienene.

Valiokunta on useissa yhteyksissä korostanut viranomaisten välisen sujuvan tiedonkulun merkitystä. Hallitusohjelmaan sisältyy useita hankkeita, joilla viranomaisten välistä tiedonkulkua vahvistetaan. Valiokunta pitää näitä lainvalmisteluhankkeita erittäin tärkeinä ja kiirehtii niiden valmistelua. Valiokunta tähdentää, että toimivalla viranomaisten välisellä poikkihallinnollisella yhteistyöllä voidaan saada merkittäviä synergiaetuja ja säästää näin ollen myös resursseja.

Poliisi

Poliisin toimintamenojen määrärahasoa on nostettu merkittävästi kuluvalle hallituskaudella. Valiokunta pitää myönteisenä, että määrärahasoa nosto varmistaa vihdoin mahdollisuuden poliisin toiminnan pitkäjänteisen suunnitteluun. Poliisin henkilöstömäärä on ollut tasaisessa kasvussa jo vuodesta 2017 alkaen, mutta aiemmat lisäykset ovat olleet pääosin kertaluonteisia. Tavoitteena on, että poliisin operatiivisissa tehtävissä olevan henkilöstön määrä kasvaa kehyskaudella 500 henkilötyövuodella yli 8 000 henkilötyövuoteen (v. 2025 kasvu 147 htv, v. 2026 kasvu 132 htv ja v. 2027 kasvu 100 htv). Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tämä tavoite tulee toteu-

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

tumaan. Valiokunta pitää välttämättömänä, että poliisin määrärahat pysyvät vähintään tehtyjen päätösten mukaisella tasolla. Esimerkiksi tehtyjen palkkaratkaisujen kustannukset tulee rahoittaa täysimääräisesti.

Tavoite operatiivisen henkilöstön lisäämisestä voi toteutua vain, jos poliisikoulutukseen hakeutuu jatkossakin riittävästi poliisin ammattiin soveltuvia, koulutusvaatimukset täyttäviä hakijoita. Valiokunta toteaa, että poliisin ammatissa vaaditaan muun ohella riittäviä fyysisiä perusvalmiuksia ja muuta soveltuvuutta poliisin työhön. Valiokunta pitää tärkeänä, että koulutusvaatimukset täyttäviä hakijoita on riittävästi, jotta poliisikoulutuksen aloituspaikat myös saadaan täytettyä. Poliisikoulutuksen tulee jatkossakin vastata tulevaisuuden työelämän ja yhteiskunnan kehityksen tarpeisiin. Tämän vuoksi poliisikoulutusta on jatkuvasti kehitettävä. Samalla on huolehdittava poliisin ammatin veto- ja pitovoimatekijöistä, kuten laadukkaasta henkilöstöjohtamisesta, työhyvinvoinnin edistämisestä ja riittävästä työnohjauksesta, sekä työturvallisuudesta.

Poliisille on vuoden 2025 talousarviossa kohdennettu määrärahan lisäyksiä muun ohella koulupoliisitoimintaan (2 milj. euroa), harmaan talouden ehkäisyyn (3,5 milj. euroa) sekä nuoriso- ja jengirikollisuuden torjuntaan (5 milj. euroa). Hallintovaliokunta pitää perusteltuna, että kehyspäätös sisältää pysyväisluonteisen rahoituksen näihin tarkoituksiin koko kehyskaudelle. Pidempiaikainen rahoitus mahdollistaa esimerkiksi rikostiedustelun kehittämisen, talousrikostutkinnan lisäresursoinnin sekä koulupoliisitoimintamallin jatkuvuuden turvaamiseen.

Valiokunta pitää tärkeänä, että poliisin valmiusyksikön suorituskykyä vahvistetaan. Tähän kohdennettua rahoitusta nostetaan kehyskauden loppuun mennessä asteittain niin, että se on noin 8 miljoonaa euroa vuonna 2029. Tällä panostuksella vahvistetaan poliisin kykyä reagoida nopeasti merkittäviin ulkoisiin uhkiin ja hoitaa vaativia erityistilanteita. Valiokunta toteaa, että tavoiteltava suorituskyky edellyttää riittävää määrää koulutettua henkilöstöä sekä asianmukaista varustelua ja kalustoa.

Myös poliisille aiheutuu säästövelvoitteita uusien julkisen talouden sopeuttamistoimien johdosta. Poliisin tuottavuuden lisääminen muodostuu pitkällä aikavälillä rakenteellisista kehittämistoimista, aiemmin päätetyn vakauttamissuunnitelman toimeenpanosta ja pysyvien kustannusten hillinnästä. Valiokunta pitää tärkeänä, että pääpaino tuottavuusohjelmassa on toiminnan tehostamisessa ja kehittämisessä. Valiokunta katsoo, että tuottavuussäästöt tulee toteuttaa niin, etteivät ne vaikuta poliisin operatiiviseen toimintaan. Tämä on tärkeää viestiä myös henkilöstölle. Erityisesti vallitsevassa turvallisuustilanteessa on välttämätöntä, että poliisin operatiivisissa tehtävissä toimivan henkilöstön määrän lisäykset toteutuvat hallitusohjelman ja aiemmin tehtyjen päätösten mukaisesti. Valiokunta toteaa lisäksi, että myös poliisin toiminnan kustannukset ovat voimakkaassa kasvussa, eikä myönnetty lisämääräraha riitä kattamaan tulevien vuosien menotarpeita.

Valiokunta pitää tärkeänä, että poliisin läsnäolo koko maassa turvataan. Valiokunta katsoo, että poliisin toimintamenojen tason nostamisen tulee parantaa poliisin näkyvyyttä myös harvaan asutuilla alueilla ja maakuntakeskusten ulkopuolella. Tämä edellyttää muun ohella sitä, että kaikille poliisilaitoksille saadaan rekrytoitua riittävästi henkilöstöä. Saadun selvityksen mukaan esimerkiksi Itä-Suomessa ja Pohjanmaalla on ollut vaikeuksia saada riittävästi hakemuksia kaikkiin avoinna olleisiin poliisin tehtäviin.

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

Suojelupoliisi

Suojelupoliisin tuottama tiedustelutieto on oleellinen osa kansallisen turvallisuuden uhkien torjuntaa ja ulko- ja turvallisuuspoliittista päätöksentekoa. Turvallisuusympäristön kehittyminen jatkuvasti vaikeammin ennakoitavaan suuntaan korostaa tiedustelulla hankitun analysoidun tiedon merkitystä. Nato-jäsenyys on lisännyt suojelupoliisin kansainvälistä yhteistyötä ja edellyttää edelleen panostamista tietojärjestelmien hankkimiseen, rakentamiseen ja ylläpitoon sekä tiedonhallintaan.

Hallintovaliokunta on pitänyt viimeisimmässä talousarviolausunnossaan (HaVL 18/2024 vp—HE 109/2024 vp) välttämättömänä, että suojelupoliisin toimintakyky turvataan ja edellyttänyt, että suojelupoliisille turvataan sen tarvitsemat resurssit. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että suojelupoliisin rahoitusta lisätään julkisen talouden suunnitelmassa noin 10 miljoonalla eurolla vuosittain strategisen toimintakyvyn turvaamiseksi.

Rajavartiolaitos

Hallintovaliokunta on jo pidempään ollut huolissaan Rajavartiolaitoksen perusrahoituksen tasosta, joka on etenkin muuttuneessa turvallisuustilanteessa osoittautunut riittämättömäksi. Rajavartiolaitos on joutunut rahoitusvajeen vuoksi aloittamaan toimintansa sopeuttamisen kuluvana vuonna.

Hallintovaliokunta pitää välttämättömänä, että Suomen rajaturvallisuus, Rajavartiolaitoksen riittävät resurssit, kalusto ja teknologia varmistetaan, kuten hallitusohjelmassakin todetaan. Rajaturvallisuus, turvallisuus merialueilla sekä alueellinen koskemattomuus ja puolustusvalmius on kyettävä varmistamaan kaikissa olosuhteissa. Rajavartiolaitoksella tulee olla riittävät resurssit myös uusien toimivaltuuksien ja suorituskykyjen täysimääräiseen hyödyntämiseen.

Rajavartiolaitokselle osoitetaan 13 miljoonan euron pysyvä lisäys toimintakyvyn turvaamiseen, suorituskyvyn vahvistamiseen, materiaalihankintoihin ja tietojärjestelmämenoihin. Lisäksi Rajavartiolaitoksen toimintamenoihin osoitetaan yhteensä noin 2,5 miljoonaa euroa vuodessa radioteknisen valvontajärjestelmän käyttö- ja ylläpitomenoihin sekä Turun lentokenttään tukeutumisesta aiheutuviin kustannuksiin. Itärajan esteen ylläpitomenoihin kohdennetaan 1 miljoonan euron pysyvä rahoitus.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tehdyt määrärahalisäykset mahdollistavat yhdessä siirtyvien määrärahojen ja EU-rahoituksen kanssa Rajavartiolaitoksen operatiivisen toiminnan tason ylläpitämisen riittävällä tasolla vuosina 2026—2027. Valiokunta kuitenkin toteaa, että Rajavartiolaitokselle jää kuitenkin sopeuttamistarvetta vielä 2—3 miljoonaa euroa. Sopeuttamistarve kasvaa kehyskauden loppupuolella 5—6 miljoonaan euroon, mikä tulee ottaa huomioon tulevis-
sa kehyspäätöksissä. Rajavartiolaitos tarvitsee lisärahoitusta edelleen myös raskaan ilma-alus- ja aluskaluston sekä öljy- ja kemikaalivahinkojen torjuntakaluston ylläpitoon.

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

Tulli

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, ettei Tullia ole rinnastettu valtionhallinnon säästöpäätöksiä tehtäessä turvallisuusviranomaisiin, toisin kuin hallitusohjelmassa ja esimerkiksi viimeisimmässä sisäisen turvallisuuden selonteossa. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös Tullin toimintanedellytykset keskeisenä PTR-viranomaisena turvataan.

Valiokunta toteaa, että Tullin määrärahat pienevät nykyisillä päätöksillä merkittävästi jo vuonna 2026 samaan aikaan, kun muille turvallisuusviranomaisille on kohdennettu lisäresursseja. Tämä on kestävätilanteesta, jossa Tullille aiheutuu lisämenoja mm. tulliselvitysjärjestelmien kokonaisuudistukseen liittyvistä ylläpitokustannuksista ja lakisääteisten tehtävien lisääntymisestä. Valiokunta katsoo, että hallituksen tulee vielä arvioida Tulliin kohdistuvia säästövelvoitteita sen varmistamiseksi, että Tullilla on riittävät resurssit tehtäviensä hoitamiseen.

Pelastustoimi ja Hätäkeskuslaitos

Hallintovaliokunta pitää välttämättömänä, että sisäisen turvallisuuden viranomaisten tehtäviin koulutetaan riittävästi henkilöstöä niin, että koulutetun henkilöstön määrä vastaa mahdollisimman hyvin kunkin toimialan ajantasaisia tarpeita. Hallintovaliokunta on viimeaikaisissa kannanotoissaan kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että Suomeen tarvitaan lähivuosina merkittävästi lisää pelastustoimen henkilöstöä, jotta turvallisuuden kannalta välttämättömät pelastuspalvelut voidaan jatkossakin turvata.

Pelastusopisto on saanut lisäresursseja pelastajakoulutuksen lisäämiseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että tavoitteeksi asetettu pelastajamäärän lisäys saavutetaan. Valtionhallinnon tuottavuustoimenpiteet eivät saa vaarantaa tämän tavoitteen toteutumista. Valiokunta toteaa, että panostukset pelastajakoulutuksen määrän lisäämiseen aiheuttavat sen, että Pelastusopisto joutuu vähentämään muuta pelastustoimen ammattihenkilöstön koulutusta (alipäällystö- ja päällystökoulutus) sekä sopimushenkilöstön koulutusta. Pelastusopistolle tulee turvata riittävät resurssit lakisääteisten koulutustehtäviensä hoitamiseen.

Valiokunta painottaa, että pelastajakoulutuksen määrän lisäämisellä pyritään ratkaisemaan pelastajapulaa, joka voi pahimmillaan johtaa laadukkaiden pelastustoimen palvelujen vaarantumiseen. Valiokunta korostaa eri toimijoiden välisen yhteistyön keskeistä merkitystä ratkaisujen löytämisessä. Tämä voi edellyttää myös uudenlaisten yhteistyömuotojen kehittämistä. Pelastusalan veto- ja pitovoimasta on myös huolehdittava.

Päivitetyn selvityksen mukaan koulutettavien pelastajien tarve on vuosina 2024—2032 yhteensä vähintään 1 878 henkilötyövuotta. Kehyskauden aikana (2026—2029) arvioidaan valmistuvan noin 1 100 pelastajaa. Valiokunta pitää tärkeänä, että hyvinvointialueet varmistavat, että uudet valmistuvat pelastajat voidaan rekrytoida tarvetta vastaavasti pelastustoiminnallisiin tehtäviin. Hyvinvointialueiden vaikea taloudellinen tilanne ja sopeuttamistarpeet vaikuttavat luonnollisesti myös pelastustoimeen. Laadukkaat pelastustoimen palvelut on kyettävä turvaamaan koko maassa. Valiokunta käsittelee hyvinvointialueiden rahoitukseen liittyviä kysymyksiä muilta osin jäljempänä.

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

Valiokunta korostaa tässäkin yhteydessä sopimuspalokuntien keskeistä merkitystä pelastustoimen palvelujärjestelmän kokonaisuudessa ja painottaa, että sopimuspalokuntien asema ja toimintaedellytykset tulee turvata erilaisin toimenpitein.

Hallintovaliokunta pitää myönteisenä, että väestönsuojelun kehittämistä vahvistetaan yhteensä 14,1 miljoonalla eurolla vuosina 2028—2029. Suurin osa mainitusta määrärahasesta on tarkoitus kohdentaa avustuksina kunnille, jotta väestönsuojelun alueellista kohdentumista voidaan parantaa. Valiokunta toteaa, että tehdyillä määrärahalisäyksillä voidaan kattaa havaitut väestönsuojelun kehittämistarpeet vain osittain, sillä yhteensä väestönsuojelun vahvistaminen vaatisi vuosina 2026—2029 noin 40 miljoonan euron määrärahalisäystä.

Tuottavuusohjelman mukaiset säästöt kohdentuvat myös Hätäkeskuslaitokseen. Hätäkeskuslaitoksen toimintaa ja suorituskkyä ei kyetä turvaamaan ilman riittäviä henkilöstöresursseja. Henkilöstöresurssien vähäisyys on pidemmän aikaa näkynyt korkeana sairauspoissaolojen määränä ja heijastuu suoraan myös viraston palvelutasoon ja kansalaisten avunsaannin sujuvuuteen. Valiokunta korostaa, että hätäkeskustoiminnan sujuvuudella on suora vaikutus hätäkeskuspalveluja käyttävien viranomaisten (poliisi, Rajavartiolaitos, pelastustoimi, sosiaali- ja terveystoimi) lakisääteisten tehtävien hoitamiseen ja palvelujen saatavuuteen ja siten ihmisten turvallisuuteen. Tämän vuoksi sinänsä välttämättömiä säästötoimenpiteitä ei tule kohdistaa operatiiviseen päivystyshenkilöstöön. Hätäkeskuslaitos pystyy muun muassa siirtyvän määrärahan avulla sopeuttamaan toimintaansa niin, että taloustilanne muodostuu vaikeaksi vasta vuosina 2028—2029. Valiokunta pitää tärkeänä myös, että hätäkeskuksiin kuulumattomien puheluiden määrää saadaan eri toimenpitein vähennettyä.

Maahanmuuttovirasto

Maahanmuuttoviraston toimintamenojen taso laskee vuonna 2028 noin 93 miljoonasta eurosta noin 72 miljoonaan euroon. Virastolle kohdennettua toimintamenoja säästää on kuitenkin kohtuullistettu aiempiin päätöksiin nähden niin, Maahanmuuttovirastolle osoitetaan lupakäsittelyn vauhdittamiseksi tehtäviin toimenpiteisiin 5,1 miljoonaa euroa vuodelle 2026 ja 8,2 miljoonaa euroa vuodesta 2027 alkaen. Tästä huolimatta viraston on aloitettava toimintaansa sopeuttaminen jo vuonna 2026.

Hallitusohjelmaan sisältyy useita Maahanmuuttoviraston lupajärjestelmän tehostamiseen ja hakemusten käsittelyaikojen lyhentämiseen liittyviä tavoitteita sekä merkittävä määrä ulkomaalaislainsäädännön kehittämishankkeita, joiden tavoitteena tiukentaa lainsäädäntöä nykyisestä. Hallintovaliokunta on jo käsitellyt huomattavan osan näistä hallituksen esityksistä. Valiokunta toteaa, että ehdotetuista lainsäädännön muutoksista aiheutuu kehyskauden alkupuolella lisäresurssitarvetta Maahanmuuttovirastolle lisääntyvien tehtävien muodossa, mutta jos muutosten tavoitteet toteutuvat, etenkin turvapaikkahakemusten määrän arvioidaan pidemmällä aikavälillä vähentyvän. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkauudistuksen mukaista lainsäädäntöä aletaan soveltaa kesällä 2026. Lainsäädännön muutokset ja muut hallitusohjelman mukaiset tehostamistoimet edellyttävät Maahanmuuttoviraston riittävää resursointia.

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

Työn ja opiskelun perusteella tehtävien oleskelulupahakemusten määrän arvioidaan edelleen kasvavan. Maahanmuuttovirastossa on viime vuosina panostettu voimakkaasti lupaprosessien sujuvoittamiseen ja etenkin automaatio- ja ICT-kehitykseen, joilla tavoitellaan muun ohella käsitteilyaikojen lyhentämistä ja kustannustehokkuuden lisäämistä. Nämä kehittämistoimet ovat jo alkaneet tuottaa tuloksia. Valiokunta pitää tärkeänä, että Maahanmuuttoviraston eri prosesseissa hyödynnetään lainsäädännön mahdollistamin tavoin mahdollisimman tehokkaasti automaatiota ja muita teknologisia ratkaisuja. Myös mahdollisuuksia hyödyntää tekoälyä nykyistä laajemmin on syytä selvittää. Jos Maahanmuuttoviraston toimintamenoihin kohdistetaan liian suuret säästövelvoitteet, riskinä on, ettei automaatiolla ja muilla kehittämistoimenpiteillä tavoiteltu säästöpotentiaali toteudu suunnitellusti.

Hyvinvointialueet

Hyvinvointialueiden valtionrahoitus vuosina 2026—2029

Hyvinvointialueiden taloutta, valtion toimenpiteiden vaikutuksia sekä hyvinvointialueiden valtion rahoitusta käsitellään julkisen talouden suunnitelmassa kokonaisuutena. Hyvinvointialueiden (ml. hyvinvointiyhtymät) talous kattaa merkittävän osan julkisesta taloudesta ja valtion menobudjetista ja hyvinvointialueiden talouden kehitys vaikuttaa merkittävästi julkisen talouden kokonaistilanteeseen.

Hyvinvointialueet rahoittavat toimintansa pääosin yleiskatteisella valtion rahoituksella, joka on koko maan tasolla vuonna 2026 yhteensä noin 27,1 miljardia euroa. Rahoituksen taso nousee vuonna 2026 edelliseen julkisen talouden suunnitelmaan verrattuna noin 1,2 miljardia euroa ja vuoteen 2025 verrattuna noin 0,9 miljardia euroa. Nousua selittää erityisesti vuoden 2026 indeksitarkistus, joka kasvattaa määrärahasoa noin 916 miljoonaa euroa. Hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain (617/2021) 10 §:n perusteella rahoituksen taso tarkistetaan vastaamaan koko maan tasolla toteutuneita kustannuksia jälkikäteisen kahden vuoden viiveellä. Vuoden 2026 rahoitukseen sisältyvä vuoden 2024 tilinpäätöstietoihin perustuva jälkikäteistarkistus vähentää hyvinvointialueiden rahoitusta vuoden 2025 rahoitukseen verrattuna noin 200 miljoonaa euroa, joka on vähemmän kuin edellisessä kehyspäätöksessä on arvioitu. Jälkikäteistarkistuksen määrä vuonna 2026 on noin 1,3 miljardia euroa. Palvelutarpeen kasvu lisää rahoitusta kehyskaudella 5,2 miljoonaa euroa vuonna 2026. Julkisen talouden suunnitelmassa on lueteltu myös hyvinvointialueiden rahoitukseen kehyskaudella vaikuttavia tehtävämuutoksia. Näiden nettovaikutus on noin 22 miljoonaa euroa vuonna 2026.

Vuonna 2027 valtion rahoitus on noin 27,4 miljardia euroa, vuonna 2028 noin 26,7 miljardia euroa ja vuonna 2029 noin 26,9 miljardia euroa vuoden 2026 hintatasossa. Rahoitusta vähentävät kehyskauden lopussa vuosina 2028 ja 2029 tehtävät rahoituksen jälkikäteistarkistukset, joiden määrän arvio perustuu alueiden vuosien 2026—2027 taloussuunnitelmiin. Palvelutarpeen kasvu lisää rahoitusta 24,9 miljoonaa euroa vuonna 2027, 33,8 miljoonaa euroa vuonna 2028 ja 290,9 miljoonaa euroa vuonna 2029 suhteessa kevään 2024 kehyspäätökseen. Tehtävämuutosten kustannusvaikutus on nettomääräisesti noin 81 miljoonaa euroa hyvinvointialueiden menoja ja rahoitusta lisäävä vuonna 2029.

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

Valiokunta pitää julkisen talouden suunnitelmassa todettuja tehtävämuutoksia tärkeinä, sillä ne muun muassa keventävät laista johtuvia palveluvaihtoehtoja ja sääntöohjausta. Toimilla joustavoitetaan palveluiden järjestämistä hyvinvointialueella sekä luodaan paremmat puitteet menojen kasvun hidastamiselle. Hallintovaliokunta muistuttaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhtenä tavoitteena oli hillitä kustannusten kasvua.

Arvio hyvinvointialueiden tuloista ja menoista

Julkisen talouden suunnitelmassa on arvioitu hyvinvointialueiden tulojen ja menojen kehitystä vuosina 2023—2029. Ennuste on luonteeltaan painelaskelma, jossa menot muuttuvat palvelutarpeen muutosten, tehtävämuutosten ja hintojen muutosten myötä. Ennusteessa on huomioitu alueiden omia sopeutustoimia erityisesti kuluvan vuoden osalta. Arviossa tärkeinä lähteinä ovat olleet alueiden talousarviot.

Hyvinvointialueiden talous kokonaisuutena oli tilinpäätöksissä 2024 edellisvuotta parempi. Tästä huolimatta alijäämää kertyi koko maan tasolla yhteensä 1,2 miljardia euroa. Kaikki alueet Helsingin kaupunkia lukuun ottamatta olivat alijäämäisiä myös vuonna 2024. Kuluvana vuonna alueiden tuloksen ennustetaan kääntyvän niukasti ylijäämäiseksi. Menojen kasvu jatkuu hitaana ja valtion rahoitus kasvaa vuoden 2023 tulokseen liittyvän rahoituksen jälkikäteistarkistuksen myötä nopeasti. Menojen kasvu ennustekaudella johtuu pääasiassa hintojen nopeasta noususta, jonka kasvuarvio vuonna 2025 on hieman yli 4 prosenttia. Erityisesti henkilöstömenot kasvavat sopimuskorotusten ja palkkaohjelmien vuoksi yleistä ansiotasoa nopeammin. Ennusteessa on tehty tekninen oletus vakiintuneen käytännön mukaisesti, että tulevat palkkasopimukset vastaavat yleistä ansiotasokehitystä. Lisäksi oletetaan aiemmin sovittujen palkkaohjelmien toteutuvan. Menojen kasvua hillitsevät hallitusohjelman ja kevään 2024 julkisen talouden suunnitelman päätökset sekä alueiden omat sopeutustoimet.

Ennusteessa alueiden omia sopeutustoimia on sisällytetty varovaisesti vuosille 2025 ja 2026. Alueiden uusia omia sopeutustoimia ei ole vuodesta 2027 eteenpäin, vaan kustannuskehitys on menopaineen mukaista. Alueiden omiksi sopeutustoimiksi on ennusteessa arvioitu 0,3 miljardia euroa kuluvalla vuodelle sekä 0,15 miljardia euroa vuodelle 2026. Arvio sopeutustoimien määrästä perustuu erityisesti alueiden talousarvioiden menojen kehitykseen.

Hallintovaliokunta toteaa, että ennuste on koko hyvinvointialuetalouden tasolla, eikä se ennusta yksittäisten hyvinvointialueiden talouden kehitystä.

Rahoituksen riittävyyden arviointi

Hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) 12 §:n mukaan julkisen talouden suunnitelmassa tulee arvioida hyvinvointialueiden rahoituksen riittävyyttä niiden tehtävien hoitamiseen kokonaisuutena ja hyvinvointialueittain (rahoitusperiaate). Arviointia edeltää sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 31 §:ään perustuva sosiaali- ja terveysministeriön laatima vuosittainen valtakunnallinen selvitys.

Julkisen talouden suunnitelmassa käydään läpi sosiaali- ja terveysministeriön maaliskuussa 2025 antamaa selvitystä sosiaali- ja terveystalouden toteutumisesta vuonna 2024. Selvityksessä tuo-

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

daan esiin muun muassa, että parannusta on tapahtunut usealla osa-alueella, kuten esimerkiksi hoitoon pääsyssä, henkilöstön saatavuudessa ja digitaaliset palvelut ovat parantaneet palveluiden saavutettavuutta. Monella hyvinvointialueella on kuitenkin sosiaali- ja terveyspalveluja, joiden järjestäminen ei toteudu lainmukaisesti, kuten esimerkiksi mielenterveysongelmia ja päihteitä käyttävien lasten ja nuorten sosiaali- ja terveyspalvelut. Selvityksessä myös todetaan, että talouden ja toiminnan tietopohja on edelleen siten puutteellinen, ettei vertailukelpoista arviointia palvelu- ja hyvinvointialuekohtaisesta rahoituksen tason riittävyydestä ole mahdollista tehdä. Hallintovaliokunta tuo vielä esiin, että selvityksen mukaan hyvinvointialuerakenne tarjoaa aikaisempaa paremmat puitteet, mahdollisuudet ja osaamispohjan parhaiden käytäntöjen käyttöönotolle ja palvelujen organisoinnille. Valiokunta pitää tärkeänä, että hyvinvointialueet jakavat toisilleen tietoa parhaista käytännöistään ja kokemuksistaan.

Hallintovaliokunnan saamissa hyvinvointialueiden lausunnoissa alueet ovat olleet huolissaan rahoituksen riittävyydestä. Valtaosalla hyvinvointialueista talouden tilanteessa tapahtui käänne parempaan vuoden 2024 aikana, ja kustannusten kasvu on hidastunut merkittävästi aiemmasta. Alueet uudistavat ja sopeuttavat toimintaansa jo kolmatta vuotta. Lisäksi jälkikäteistarkistus huomioitiin vuonna 2025 ensimmäisen kerran rahoituksessa, ja se korjaa rahoitustasoa suhteessa ensimmäiseen alijäämäiseen toimintavuoteen. Viidellä alueella talousarvio vuodelle 2025 on kuitenkin edelleen selvästi alijäämäinen. Julkisen talouden suunnitelmassa rahoitusta pidetään tässä vaiheessa kokonaisuutena riittävänä lakisääteisten tehtävien turvaamiseen. Koko maan tasolla tarkasteltuna vuonna 2025 alueille maksettava valtion rahoitus ja alueiden talousarvioiden mukaiset kustannukset vastaavat siinä määrin toisiaan, että alueiden talous olisi kokonaisuutena noin 240 miljoonaa euroa ylijäämäinen.

Yksittäisillä alueilla on riskinä, että sopeutusvaade tasapainoiseen tilikauden tulokseen pääsemiseksi muodostuu liian kovaksi ja valtion rahoitus ja lakisääteiset tehtävät eivät olisi kehyskaudella yhteensovittavissa. Hallintovaliokunta pitää tärkeänä, että julkisen talouden suunnitelmassa on varauduttu myös tilanteisiin, joissa valtion rahoitus ei jollakin alueella riitä turvaamaan riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen edellyttämää rahoitusta. Erilliselle momentille on vakiintuneesti varattu määräraha, joka mahdollistaa lisärahoituksen käsittelyn varainhoitovuoden kuluessa, jos rahoituksen riittämättömyys vaarantaa perusoikeuksien toteutumisen yksittäisellä alueella. Julkisen talouden suunnitelmassa todetaan, että ennakollisen talouden ohjauksen menettelyiden käynnistämistä kehyskaudella voidaan alijäämätilanne huomioiden pitää todennäköisenä. Myös arviointimenettelyiden käynnistämistä voidaan pitää todennäköisenä. Edellä mainittujen menettelyjen arvioidaan suunnitelmassa olevan lähtökohtaisesti riittäviä alueiden talouskehitykseen puuttumiseksi. Valiokunta yhtyy tähän näkemykseen ja toteaa, että hyvinvointialueuudistuksen toimeenpano on alkuvaiheessa ja hyvinvointialueiden toiminnan suunnittelun ja talouden tasapainottamisen kannalta on tärkeää, että rahoituksen kehityksen ennakoitavuutta parannetaan rauhoittamalla rahoitusmallin muutokset tulevana lähivuotena hallitusohjelman mukaisesti.

Hallintovaliokunta tuo tässä yhteydessä vielä esiin rahoituksen perusteena olevan laskentatiedon laadun ja yhtenäisyyden varmistamisen. Hyvinvointialueilla on erilaisia käytäntöjä muu muassa diagnoositietojen kirjaamisessa. Valiokunta korostaa selkeitä kansallisia kirjaamisohjeita, jotta rahoituksen perustana käytettävä lähdeaineisto on mahdollisimman ajantasaista, kattavaa ja laadukasta. Tällä minimoidaan viime kädessä myös jälkikäteisen aineistoon tehtävien korjausten tarve, joka osaltaan parantaa rahoitusmallin ennakoitavuutta.

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

Kuntatalous

Kuntatalouden tilannekuva vuonna 2025 ja kehitysnäkymät kehyskaudella

Muutaman poikkeuksellisen myönteisen vuoden jälkeen kuntatalouden tilanne heikkeni ennakoitusti vuonna 2024 johtuen erityisesti sote-uudistukseen liittyvien kertaluonteisten erien poistumisesta, mikä näkyi pääosin verotulojen ja valtionosuuksien vähenemisenä. Selvityksen mukaan kuntatalouden yhteenlaskettu vuosikate heikkeni edellisvuodesta noin 1 miljardilla eurolla 3,5 miljardiin euroon. Tilikauden tulos heikkeni 0,65 miljardia euroa, mutta säilyi kuitenkin 1,1 miljardia euroa positiivisena. Tilikauden tulosta vahvistivat edelleen eräiden suurten kaupunkien satunnaiset tuotot. Kuntatalouden rahoituksellista tasapainoa mittaava toiminnan ja investointien rahavirta kääntyi 0,45 miljardia euroa negatiiviseksi, mikä vaikutti osaltaan siihen, että lainamäärä kasvoi 0,73 miljardilla eurolla 20,6 miljardiin euroon. Negatiivisen vuosikatteen kuntien määrä väheni 11:een, kun vuonna 2023 niitä oli 15. Vuosikatteen kuitenkin heikkenivät kaikissa kuntakoryhmissä.

Kuntatalouden kokonaiskuva ei ole kuitenkaan aivan niin heikko kuin syksyn 2024 ennusteessa arvioitiin. Ennakoitua parempaa tulosta selittää muun muassa toimintakulujen maltillinen kasvu ja verotulojen ennakoitua parempi kehitys. Kuntatalouden vuosikatteen arvioidaan silti heikentyvän vuonna 2025 edelleen noin 0,6 miljardilla eurolla. Vuosikatteen heikkenemisen ennustetaan jäävän väliaikaiseksi, sillä vuosikatteen arvioidaan vahvistuvan hieman jo vuosina 2026—2027 verotulojen kasvun piristyessä ja suhdanteen parantuessa. Selvityksen mukaan kehitysarvioon sisältyy kuitenkin huomattavia riskejä muun muassa kansainvälisen kauppapolitiikan vuoksi.

Kuntatalouden painelaskelman perusteella vuosikatteen eivät riitä kehysvuosina nettoinvestointeihin. Kuntatalouden toiminnan ja investointien rahavirta jää painelaskelmassa noin 1,6 miljardia euroa negatiiviseksi vuosina 2026—2027 ja pysyy senkin jälkeen yli 1 miljardia euroa negatiivisena. Samalla kuntatalouden lainakannan arvioidaan kasvavan kehyskauden aikana voimakkaasti.

Kuntien rahoituksen tasapainotilaa on tarkasteltu myös kunnallisveron tuoton kautta laskennallisena kunnallisveroprosentin korotuspaineena. Painelaskelman perusteella kunnallisveron laskennallinen korotuspaine kasvaa vuosina 2026—2027 lähes kaikissa kuntakoryhmissä. Suurin veronkorotuspaine on pienissä alle 5 000 asukkaan kunnissa. Asukasluvultaan pienempien kuntien tilannetta vaikeuttaa lisäksi se, että näissä kunnissa kunnallisveroprosentti on pääsääntöisesti jo nykyisin suurempia kuntia korkeampi ja kunnallisveroprosentin yksikkötuotto suuria kuntia matalampi. Kuntakoryhmien sisällä on kuitenkin huomattavaa vaihtelua kuntien välillä.

Selvityksen mukaan kuntatalouden näkymien oletetaan kohentuvan vuodesta 2028 lähtien, kun määräaikaisten sote-uudistuksen kustannusneutraaliin toteutukseen liittyvät valtionosuuden vähennykset ja hallitusohjelman mukainen indeksijarru poistuvat. Sen arvioidaan parantavan tilannetta kehyskauden lopulla kaikissa kuntakoryhmissä.

Hallintovaliokunta toteaa, että yksittäisten kuntien talouden tilanteet vaihtelevat voimakkaasti, ja kuntakentässä on nähtävissä sekä taloudellista että toiminnallista eriytymistä. Yksittäisten kuntien taloudellisia lähtökohtia vaikeuttavat sote-uudistusten tasauserat. Kuntien eriytymistä kiihdyt-

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

tävät väestökehitys ja taloudellisen kasvun erilainen jakautuminen maan sisällä. Myös kuntien tulevaisuudenhaasteet eriytyvät, mikä liittyy esimerkiksi työvoiman saatavuuteen, kaupungistumiseen ja syntyvyyden kehitykseen. Palvelujen järjestämisessä arvioidaan tarvittavan entistä enemmän kuntien välistä yhteistyötä ja uusia palvelujen järjestämistapoja. Myös kuntien investointinäkymissä on huomattavia eroja. Osassa kuntia investointien ennakoidaan pienenevän lähivuosina, mutta etenkin kasvukeskuksissa investointipaineiden arvioidaan pysyvän korkealla tasolla. Lisäksi huomionarvoista on, että työllisyyskehityksellä on TE-uudistuksen jälkeen entistä suurempi vaikutus kuntien talouteen, kun kuntien rahoitusvastuut työllisyyden hoidosta ovat aiempaa laajemmat. Kuntatalous on siten aiempaa herkempi talouden suhdannevaihteluille.

Valtion kuntatalouteen vaikuttavista toimenpiteistä kehyskaudella

Kuntien valtionapuihin osoitetaan vuonna 2026 noin 5,9 miljardia euroa, josta laskennalliset valtionosuudet ovat noin 4,8 miljardia euroa, kuntien veromenetysten korvaukset 0,6 miljardia euroa ja muut valtionavut 0,5 miljardia euroa. Kehyskauden lopussa v. 2029 valtionavut ovat noin 6,0 miljardia euroa, josta laskennallisten valtionosuuksien osuus on 4,9 miljardia euroa. Suhteessa edelliseen julkisen talouden suunnitelmaan kuntien valtionapuja lisäävät nettomääräisesti voimassa olevasta lainsäädännöstä johtuvat tarkistukset sekä varautuminen sote-uudistuksen omaisuusjärjestelyistä aiheutuviin kunnille maksettaviin korvauksiin.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuus on vuonna 2026 noin 3,5 miljardia euroa. Valtionosuus nousee kevään vuoden 2024 kehyspäätökseen verrattuna noin 320 miljoonaa euroa ja vuoden 2025 talousarvioon verrattuna noin 130 miljoonaa euroa. Vuonna 2029 kuntien peruspalveluihin osoitetaan 3,7 miljardia euroa.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuutta kasvattavat valtionosuuden laskentatekijöiden muutokset, uudet ja laajenevat tehtävät (noin 100 milj. euroa), indeksikorotus (noin 118 milj. euroa) sekä valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus (noin 69 milj. euroa). Valtionosuutta laskevat hallitusohjelman mukainen indeksijarru (noin 31 milj. euroa), kuntien velvoitteiden purku (noin 21,3 milj. euroa) ja osana julkisen talouden sopeutustoimia tehtävä vähennys (75 milj. euroa v. 2026 alkaen).

Esi- ja perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen menot kattavat lähes puolet kuntien vuosittaisista kokonaismenoista. Näiden perusrahoitus kulkee pääosin valtiovarainministeriön pääluokkaan sisältyvän kuntien peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmän kautta. Opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokkaan sisältyy lisäyksiä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen vahvistamiseen, jonka taso nousee 200 miljoonaan euroon vuoteen 2027 mennessä. Lisäksi perusopetukseen valmistavan opetuksen lisäopetukseen kohdennetaan vuosittain 13,8 miljoonaa euroa vuodesta 2026 lukien. Valiokunta pitää lisäyksiä kannatettavina. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan valtionosuudet kunnille ovat noin 1,3 miljardia euroa koko kehyskauden.

Kuntatalouden kehittämislinjojen yhteenvetoa

Hallintovaliokunta korostaa, että kuntien tehtävistä säädettäessä on huolehdittava siitä, että kunnilla on tosiasialliset edellytykset suoriutua velvoitteistaan rahoitusperiaatteen mukaisesti. Valiokunta pitää tämän kannalta keskeisenä hallitusohjelman linjausta siitä, että valtio sitoutuu kom-

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

pensoimaan kunnille asetettavat uudet tehtävät ja velvoitteet sekä mahdolliset tehtävien laajennukset rahoittamalla ne täysimääräisesti tai purkamalla muita velvoitteita. Myös veroperusteisiin tehtyjen muutosten verotuottovaikutukset tulee kompensoida kunnille.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (618/2021) mukaan kuntien tehtävien ja velvoitteiden laajennuksiin sekä uusiin tehtäviin osoitetaan 100-prosenttinen valtionosuus. Valiokunta painottaa, että valtion rahoitusvastuun täysimääräinen toteutuminen edellyttää sitä, että uusien tai laajentuvien tehtävien ja velvoitteiden vaikutukset kuntatalouteen arvioidaan realistisesti. Vaikutusarvioinnissa tulee kiinnittää huomiota myös tehtävä- ja velvoitemuutosten henkilöstövaikutuksiin, koska kunta-alan palkansaajien eläköityminen on voimakasta ja työvoimatilanne vaihtelee toimialoittain ja alueittain. Valiokunta nostaa tässä yhteydessä esiin myös sen, että asiantuntijakuulemisessa on esitetty arvioita vuoden 2025 alussa voimaan tulleiden TE-uudistuksen ja kotouttamisuudistuksen aliresursoinnista. Hallintovaliokunta pitää välttämättömänä, että uudistusten kustannusvaikutuksia ja rahoituksen riittävyyttä seurataan tarkasti.

Hallintovaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että sote-uudistuksesta huolimatta kuntataloudessa vallitsee edelleen tulojen ja menojen välillä rakenteellinen epätasapaino. Epätasapainon arvioidaan edelleen syvenevän lähivuosina erityisesti kasvavien kustannusten, investointipaineiden ja sote-uudistukseen liittyvien valtionosuuksien täsmäytysten ja takaisinperinnän seurauksena. Kuntataloutta vaivaa myös kuntien taloudellinen eriytyminen. Kuntatalouden kestävyys turvaaminen pitkällä aikavälillä on siten olennaista, ja hallintovaliokunta pitää tärkeänä, että siihen liittyviin vireillä oleviin uudistuksiin panostetaan. Valiokunta tähdentää hallitusohjelman kirjausta siitä, että kuntien rahoituksen ja valtionosuusjärjestelmän kokonaisuus uudistetaan vastaamaan kuntien uutta roolia ja sote-uudistuksen voimaantumisen sekä TE-uudistuksen jälkeistä tilannetta. Myös normien purkua on vietävä määrätietoisesti eteenpäin.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Hallintovaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

Helsingissä 23.5.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mauri Peltokangas ps
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Saku Nikkanen sd
jäsen Hanna Räsänen kesk
jäsen Paula Werning sd
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Ben Zyskowitz kok
varajäsen Sanna Antikainen ps
varajäsen Maaret Castrén kok
varajäsen Jari Ronkainen ps

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne
valiokuntaneuvos Henri Helo
istuntoasiainneuvos Sanna Helopuro

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp
Eriävä mielipide 1

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Hallituksen julkisen talouden suunnitelma vuosille 2026—2029 sisältää joitakin kannatettavia elementtejä ja panostuksia, mutta myös heikennyksiä, joita sosialidemokraatit eivät voi hyväksyä. Hallituksen julkisen talouden suunnitelmaan sisällytetty ns. valmiuspaketti on kannatettava muuttuneessa turvallisuustilanteessa. Valitettavasti hallitus ei kuitenkaan kohtelee kaikkia sisäisen turvallisuuden viranomaisia tasapuolisesti, vaan julkisen talouden suunnitelmassa on kriittisiä heikkouksia myös sisäisen turvallisuuden viranomaisten toiminnan osalta. Sosialidemokraatit ovat myös huolissaan hallituksen kuntiin kohdistamista heikennyksistä ja niiden kyvystä tuottaa laadukkaita peruspalveluita kansalaisille. Hallitus ei myöskään edelleenkään ole millään tavalla helpottamassa hyvinvointialueiden tilannetta pidentämällä niiden alijäämien kattamiselle annettua aikaa. Sosialidemokraatit katsovat myös, että hallitus on epäonnistunut maahanmuuttopolitiikkassaan ja erityisesti heikentänyt Suomen vetovoimaa kansainvälisten osaajien silmissä.

Kunnat

Kuntien rahoitukseen on kuluvalle hallituskaudella kohdistettu monia suoria ja välillisiä leikkauksia. Kuntien valtionosuuksiin tehdään hallituskauden ajan vuosittainen yhden prosenttiyksikön indeksileikkaus. Lisäksi hallitus tavoittelee kehyskaudella kuntien normeja purkamalla noin 100 miljoonan euron säästöjä. Valitettavasti toteutumassa on pääosin vain rahoituksen suora väheneminen, eikä kuntien tehtäviä ole kyetty vähentämään samassa suhteessa. Julkisen talouden suunnitelmassa kuntien peruspalvelujen valtionosuuksiin ollaan tekemässä uusi 75 miljoonan euron pysyvä lisäleikkaus, mikä haastaa kuntien taloutta entisestään.

Sote- ja TE-uudistusten jälkeen kunnat ovat hyvin herkkiä suhdanteille ja entistä enemmän riippuvaisia verotuloistaan. Myös kuntien rahoitusvastuu työttömyysturvasta on kasvanut merkittävästi. Hallituksen olemattomat panostukset talouskasvun aikaan saamiseksi ja työllisyystilanteen helpottamiseksi eivät näin ollen palvele myöskään kuntataloutta. TE-palvelut siirrettiin vuoden 2025 alusta kuntien vastuulle huomattavan aliresursoituna, eikä hallitus korjaa tilannetta julkisen talouden suunnitelmassa. Kuntien tilannetta heikentävät myös välillisesti sosiaaliturvaan tehdyt leikkaukset ja toimeentulotuen tarpeen kasvu. Myös kotoutumisen edistämiseen jo aiemmin tehdyt leikkaukset heikentävät kuntien taloutta. On huomattava, että kuntien taloudelliset haasteet uhkaavat johtaa leikkauksiin opetuksesta, joka on sote-uudistuksen jälkeen kuntien suurin budjettierä.

Sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelujen siirryttyä hyvinvointialueiden vastuulle, ovat kuntien tärkeimmät tehtävät kasvatus ja opetus, liikunta- sekä kulttuuripalvelut ja elinvoiman vahvistaminen. Kuntatalouteen kohdistuvat heikennykset, mutta myös hallituksen aiemmin suoraan koulutukseen ja vapaa-aikasektorille tekemät leikkaukset heikentävät kuntien mahdollisuuksia tuottaa laadukkaita palveluita kuntalaisille.

Kuntakentän eriytyminen on uudessa tilanteessa entistä voimakkaampaa, kun erityisesti työikäinen väestö ja lapsimäärä pienenee voimakkaasti isossa osassa kuntia. Toisaalta osa kaupungeista

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp

Eriävä mielipide 1

kasvaa tulevaisuudessakin voimakkaasti, mikä luo niille haasteita mm. kasvavina investointitarpeina. Sosialidemokraatit katsovat, että kuntien erilaistuminen tulee huomioida entistä paremmin ja muutoksiin on varauduttava niin tulevassa peruspalvelujen valtionosuusuudistuksessa kuin kuntien tehtäviä arvioitaessa.

Hyvinvointialueet

Sosialidemokraatit edellyttävät, että hyvinvointialueille turvataan aidosti edellytykset järjestää kansalaisille laadukkaita, oikea-aikaisia ja kustannustehokkaita sosiaali-, terveys-, ja pelastustoimen palveluja. Hallitus ei edelleenkään ole tullut mitenkään vastaan hyvinvointialueita tilanteessa, jossa alueet ovat kohdanneet toimintansa käynnistämisen alkuvaiheessa monia niistä itsestään riippumattomia haasteita. Hyvinvointialueiden toimintaa ovat vaikeuttaneet muun muassa hintojen nousu sekä palkkakustannusten kasvu ja laajat haasteet henkilöstön saatavuudessa.

Sosialidemokraatit ovat lukuisia kertoja vaatineet hallitusta myöntämään alueille lisää aikaa alijäämien kattamiseksi. Hallitus ei kuitenkaan ole kuullut alueiden huolta, vaan esittää edelleen julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2026—2029, että hyvinvointialueiden tulee kattaa taseeseen kertyneet alijäämänsä lain edellyttämässä määräajassa, eli vuoden 2026 loppuun mennessä. Hallintovaliokunnan saaman tiedon mukaan noin puolet alueista arvioi, etteivät ne pysty kattamaan alijäämiään lain edellyttämässä aikataulussa. Kaikilla alueilla alijäämien kattaminen — tai sen tavoittelu — edellytetyssä aikataulussa tarkoittaa mittavia sopeutustoimia, jotka uhkaavat vaarantaa lakisääteisten sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen. On myös huomioitava, että kun osa alueista onnistuu tasapainottamisessaan, haastaa pienentyvä valtionrahoituksen jälkikäteistarkistus hitaammin tasapainottamisen kanssa eteneviä alueita.

Sosialidemokraatit vaativat hallitusta edelleen antamaan alueille lisää aikaa taloutensa hallittuun tasapainottamiseen. Hallituksen tulisi myös turvata rahoituksen riittävyys palveluiden järjestämiseksi perustuslaissa ja laissa edellytetyillä tavoilla. Hallitus on kohdistanut huomattavia sopeutustoimia myös suoraan palveluihin, esimerkiksi hoitotakuuta pidentämällä ja ikääntyneiden ympärivuorokautisen hoivan henkilöstömitoitusta tiukentamalla. Asiakasmaksuja on korotettu huomattavasti ja alueiden rahoitusta vastaavasti leikattu. Sosialidemokraatit katsovat, että alueisiin ei tule missään tilanteessa kohdistaa enää uusia heikennyksiä ja leikkauksia palveluihin tai rahoitukseen.

Sisäinen turvallisuus

Hallituksen julkisen talouden suunnitelmaan vuosille 2026—2029 sisältyy niin sanottu valmiuspaketti, jolla vahvistetaan poliisin, Rajavartiolaitoksen, suojelupoliisin ja väestönsuojelun voimavaroja. Muuttuneessa turvallisuustilanteessa hallituksen esittämä valmiuspaketti on erittäin tervetullut ja kannatettava. Sosialidemokraatit ovat jo edellisen julkisen talouden suunnitelman yhteydessä esittäneet huolensa erityisesti Rajavartiolaitoksen riittämättömistä resursseista muuttuneessa turvallisuustilanteessa. Sosialidemokraatit ovat myös vuoden 2025 talousarvion käsittelyn yhteydessä nostaneet esiin poliisin ja suojelupoliisin lisäresurssien tarpeen.

Sosialidemokraatit pitävät kuitenkin hyvin haitallisena sitä, että hallituksen esittämät lisäsopeutustoimet valtion hallintoon uhkaavat edelleen myös sisäisen turvallisuuden viranomaisten toi-

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp
Eriävä mielipide 1

mintaedellytyksiä. Sisäisen turvallisuuden viranomaisia ei myöskään edelleenkään kohdella tasapuolisesti toimintameno- ja säästöjen osalta. Vuoden 2025 talousarvion käsittelyn yhteydessä sekä hallintovaliokunta lausunnossaan että valtiovarainvaliokunta mietinnössään huomauttivat, että hallituksen sopeuttamistoimet kohtelevat Tullia eri tavoin kuin muita PTR-viranomaisia (poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos). Tulliin kohdistetaan huomattavasti suurempi valtionhallinnon toimintameno- ja säästöjen osuus kuin muihin PTR-viranomaisiin. Hallitus ei ole korjannut tätä epäkohtaa julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2026—2029, mikä uhkaa ajaa Tullin merkittäviin toimintameno- ja säästöihin, kun sen määrärahoihin kohdistuu merkittävä vähennys jo vuonna 2026, noin 6 miljoonaa euroa. Tullin mukaan näin mittavia sopeutustoimia ei voida tehdä ilman, että ne vaikuttavat merkittävästi Tullin toimintakykyyn.

Hallituksen panostukset sisäiseen turvallisuuteen ja väestönsuojeluun eivät ulotu riittävien resurssien varmistamiseen pelastustoiminnan tai Hätäkeskuslaitoksen toiminnan turvaamiseksi pitkäjänteisesti. Pelastusopistolle on osoitettu priorisoiduksi tehtäväksi pelastajien koulutusmäärien mittava lisääminen, mutta tehtävään riittämätön rahoitus, ja Pelastusopistolle kohdistetut säästötoimenpiteet uhkaavat pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan tulevaisuuden palvelukykyyn turvaamista. Sosialidemokraatit kantavat huolta Pelastusopiston säästöpainesta ja yt-neuvottelutarpeista. Pelastusopistoon kohdistuneet leikkaukset ovat jo johtaneet keskeisten koulutusten, kuten vesisukellus- ja alipäällystökoulutuksen, lakkauttamiseen. Nyt vaarana on opettajakunnan supistaminen, mikä uhkaa opetuksen laatua ja käytännönläheisyyttä. Erityinen huoli kohdistuu sopimuspalokuntien päällikkökoulutuksen tulevaisuuteen, jonka jatkuvuus on vakavasti uhattuna. Johtamiskoulutus on keskeinen osa pelastustoimen turvallisuutta ja tehokkuutta. Ilman osaavaa johtoa avunsaanti voi viivästyä, mikä heikentää kansalaisten turvallisuutta. Sopimuspalokuntien roolia ei pidä aliarvioida, sillä ne ovat keskeinen osa pelastusjärjestelmää, kriisinkestävyyttä ja huoltovarmuutta. Sosialidemokraatit kiinnittävät huomiota myös siihen, että pelastustoiminnan riittävä resurssointi ihmisten arjen turvaamisessa niin normaalioloissa kuin mahdollisissa kriisitilanteissakin on riippuvainen myös hyvinvointialueiden mahdollisuuksista resursoida ja tuottaa pelastustoimintaa.

Maahanmuutto

Suomi tarvitsee työperäisen maahanmuuton edistämistä pystyäkseen vastaamaan työvoimapulaan ja vahvistakseen julkista taloutta. Samalla tarvitaan saatavuusharkintaa, jolla varmistetaan työntekijöiden maahanmuuton kohdistuvan sitä tarvitseville aloille, ja työperäisen hyväksikäytön tehokasta ehkäisyä. Hallitus on aiemmilla päätöksillään heikentänyt kansainvälisten osaajien veto- ja pitovoimaa useilla toimenpiteillä. Julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2026—2029 ei ole näkyvissä mitään suunnanmuutosta hallituksen politiikassa kansainvälisten osaajien houkuttelemiseksi Suomeen eikä työperäisen maahanmuuton edistämiseksi esitetä riittäviä toimia.

Hallitus on myös toteuttanut ja toteuttamassa maahanmuuton osalta monia sellaisia lainsäädäntöuudistuksia, jotka lisäävät merkittäväällä tavalla Maahanmuuttoviraston työmäärää. Samalla Maahanmuuttoviraston rahoitukseen ollaan kohdistamassa merkittäviä sopeutustoimia. Tällä on vaikutuksia myös työperäisen maahanmuuton edistämiseen, sillä Maahanmuuttoviraston toimintamenojen määräraha- ja leikkaus uhkaa vaikuttaa merkittävästi myös työperäisen maahanmuuton lupaprosessien sujuvuuteen pidentämällä käsittelyaikoja ja lisäämällä ruuhkia lupakäsittelyssä.

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp
Eriävä mielipide 1

Vuonna 2026 Maahanmuuttoviraston tulee sopeuttaa toimintaansa alustavan arvion mukaan noin 19 miljoonaa euroa. Maahanmuuttovirastoon kohdistuvat merkittävät määrärahalleikkaukset uhkaavat pahimmillaan viraston mahdollisuutta toteuttaa maahanmuuttoon liittyviä prosesseja hallitusti. Samalla on huomioitava, että säästöjen kohdistuminen mm. tietojärjestelmien kehittämiseen vie mahdollisuuksia mm. automaattisen päätöksenteon hyödyntämiseltä ja mahdolliselta pidemmän aikavälin toiminnan tehostamiselta.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 23.05.2025

Eveliina Heinäluoma sd
Saku Nikkanen sd
Paula Werning sd

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp
Eriävä mielipide 2

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Keskustan valiokuntaryhmän mielestä Suomessa valtaa pitävä kokoomusjohtoinen hallitus toteuttaa samanlaista politiikkaa kuin edellinen kokoomusjohtoinen hallitus vaalikaudella 2011—2015. Suurimmat leikkaukset kohdistuvat tälläkin kertaa ihmisten tarvitsemiin palveluihin, valtiontaloudessa tehdään säästöjä säilyttämällä kustannusvastuuta kunnille ja hyvinvointialueille sekä kuntien ja kuntalaisten eriarvoistumiskehitystä vauhditetaan.

Erityisesti kunta- ja poliittisessa kokoomuksen ja perussuomalaisen johtama hallitus ei edes pyri noudattamaan ohjelmaansa. Hallituskausi on jo puolivälissä, mutta ensimmäistään kuntien talouksia vahvistavaa tai kuntien velvoitteita karsivaa lakiesitystä ei ole annettu eduskunnalle. Sama koskee myös sosiaali- ja terveydenhuollosta sekä pelastustoimesta vastaavien hyvinvointialueiden rahoitusta, jossa hallitus on keskittynyt vain leikkauksiin. Kuntien rahoitusjärjestelmän uudistamista ei tehdä, ja kuntien valtionosuusuudistusta tehdään miniuudistuksena ilman opetus- ja kulttuuriministeriön valtionosuuksia. Tuotakin on lykätty ainakin yhdellä vuodella eteenpäin.

Myös vuosi sitten kaikille sisäministeriön hallinnonalan viranomaisille asetettu velvoite hakea säästöjä vaikeuttaa sisäisen turvallisuuden pitkäjänteistä hoitamista ja kehittämistä vaikeutuneessa turvallisuusympäristössä. Käytännössä säästövelvoite on turvallisuusviranomaisten perusrahoituksen leikkausta.

Hallitus kiihdyttää tietoisesti kuntien ja kuntalaisten eriarvoistumista

Eduskunnalle annetun julkisen talouden suunnitelman 2026—2029 (JTS) mukaan hallituskauden päätökset ovat vahvistaneet kuntataloutta 300 miljoonalla eurolla. Väite on kyseenalainen ja kertoo parhaimmillaankin vain valtiovarainministeriön oman näkökulman. Edellä mainittuun summaan on tiettävästi laskettu vuoden 2023 marraskuisen sote-siirtolaskelman tarkistuksen vuoksi tehty 277 miljoonan euron suuruinen valtionosuuslisäys, jolla torjuttiin vastaavansuuruisen leikkaus kuntien peruspalveluiden valtionosuuksista. Kuntien kannalta se oli kuitenkin nollasummapeliä. Vuoden 2024 alusta voimaan astunut kiinteistöveron alarajojen korotuksen tuottama 108 miljoonan euron lisäys taas hyödytti vain 15 kaupunkia, joilla oli ollut varaa pitää omaa kiinteistöverokantaansa matalana. Lisäyksestä jopa 2/3 koitui Helsingin ja Espoon hyödyksi.

Huhtikuun puoliväliriihessä hallitus päätti leikata kuntien peruspalveluiden valtionosuutta 75 miljoonalla eurolla. Kuntien valtionosuuksia on jo pienentänyt myös yhden prosenttiyksikön indeksijarru, joka leikkaa kuntien rahoitusta noin 110 miljoonalla eurolla vuonna 2027. Lisäksi kuntien valtionosuuksia leikataan ensi vuonna yli 20 miljoonalla eurolla kuntien norminkevennysohjelman perusteella, vaikka normeja ei ole kevennetty.

Niin ikään kuntien kannalta on olennaisen tärkeää, että hallitus kompensoisi hallitusohjelmansa lupausten mukaisesti täysimääräisesti puoliväliriihessä päätetyistä suurista veronkevennyksistä kunnille koituvat verotulomenetykset. Huomautamme kuitenkin, että niiden vaikutukset eivät kohdistu kuntiin tasaisesti. Sen sijaan edellä mainitut kuntien valtionosuuksien leikkaukset lait-

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp
Eriävä mielipide 2

tavat kuntien talouksia entistäkin kireämmälle. Useammat kunnat joutuvat paikkaamaan taloutaan kunnallisveron korotuksilla. Kun erot pienimmän ja suurimman kunnallisveroprosentin välillä ovat tänä vuonna jo 6,2 prosenttiyksikköä, uhkaa kuilu kasvaa entisestään. Valitettavasti tämä ei kiinnosta hallituspuolueita.

Valtiovarainministeri Riikka Purra totesi JTS-lähetekeskustelussa 7.5.2025 eduskunnan istuntosalin ministeriatiosta, että "Meillä on tavoitteena tasapainoinen tai lievästi alijäämäinen kuntatalous vuonna 27." Väite ei pidä alkuunkaan paikkaansa. Nyt puheena olevan JTS-selonteon mukaan kuntatalous ei ole tasapainossa eikä lievästi alijäämäinen vuonna 2027. Hallituksen eduskunnalle toimittaman tiedon mukaan kuntatalous olisi vaalikauden viimeisenä vuonna 2027 jopa 1,9 miljardia euroa alijäämäinen, kun alijäämä vaalikauden alussa 2023 oli huomattavasti pienempi, 1,2 miljardia euroa. Siksi tasapaino tai pienempi alijäämä ei näyttäisi olevan edes hallituksen tavoitekaan. Tämä kertoo, että hallituksella ja sen avainministerillä ei ole kiinnostusta kuntataloutta kohtaan.

Hallituskauden puolivälissä voidaan yhteenvetona todeta, että hallituksen vähät toimenpiteet ja niiden vaikutukset ovat kohdistuneet hyvin erisuuruksina eri kuntiin. Selvää on, että suurimmalle osalle kunnista hallituksen toimenpiteet tai suoranainen saamattomuus ovat vaikeuttaneet tilannetta.

Ensi vuosi on kunnille jo neljäs vuosi sote-uudistuksen jälkeen ilman luvattua kuntien peruspalveluiden valtionosuusuudistusta, jota hallitus viime syksynä lykkäsi ainakin yhdellä vuodella eteenpäin. Myös kunnille luvattu normien purkaminen takkuilee, vaikka kunnat ovat antaneet jo reilu vuosi sitten lähes 500 ehdotusta purettaviksi normeiksi.

Sen sijaan hallitus suorastaan tehtailee useiden ministeriöiden kautta uusia lakiesityksiä, jotka lisäävät kuntien kustannuksia. Yhteistä niille on, että ne nakertavat kuntien itsehallintoa päättää lakisääteisten tehtävien järjestämisestä kuntien parhaaksi katsomalla tavalla. Esimerkkeinä mainittakoon jätelakiin tehdyt muutokset, asukasrajavaatimuksen asettaminen kuntien rakennusvalvontaan sekä syksyllä tulossa oleva inhouse-sidosyksikkörajan keinotekoinen nostaminen, joka Kulltaja- ja kilpailuviraston arvion perusteella tuottaisi kunnille ylimääräisiä kustannuksia jopa yhdellä miljardilla eurolla.

Kehysriihen yhteydessä julkistetun kuntatalousohjelman perusteella ei ole yllätys, että kuntien väliset taloudelliset erot uhkaavat syventyä entisestään ja eriytyminen on alueellista. Hallitus ei ole tehnyt elettäkään kuntien taloudellisten erojen kaventamiseksi, vaikka ohjelmassaan se lupaa tukea mm. taantuvia kuntia. Se on jättänyt Venäjä-pakotteista taloudellisesti eniten kärsineen itäisen Suomen asukkaat palveluineen kokonaan oman onnensa nojaan.

Siksi ei voida välttyä ajatukselta, että kaikella hallituksen tekemättömyydellä ja saamattomuudella on ollut tarkoituksensa. Kokoomus on vaalikaudesta toiseen, olipa se hallituksessa tai oppositiossa, puhunut vahvasti kaupungistumisen edistämisen puolesta ja pitänyt kuntien lukumäärää liian suurena.

Toisin kuin kokoomus teki edellisellä pääministerikaudellaan 2011—2015, kuntien lukumäärän vähentämiseen se ei enää pyri suoraan kuntarakennelain kautta. Nyt samaan päämäärään pyritään

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp
Eriävä mielipide 2

jättämällä luvatut uudistukset tekemättä sekä nakertamalla kuntien päätösvaltaa lakisääteisten tehtävien toteuttamistavoista ja tätä kautta pakottaa kunnat toimimaan tehottomasti ja kalliisti. Tällainen kuntopolitiikka on vahingollista koko julkiselle taloudelle aikana, jolloin hallituksen pitäisi pyrkiä kasvattamaan tehokkuutta ja tuottavuutta. Taloudellisten kriisikuntien tarkoituksellisella tuottamisella ei kuntataloutta vahvisteta. Hallituksen kuntopolitiikkaa kuvaavat parhaiten sanat kylmä ja vastuuton. Viime kädessä siitä kärsii kuntien asukkaat korkeampina veroina ja heikentyvinä palveluina.

Hyvinvointialueiden taloudellinen kurjistaminen vaarantaa sote-lähipalvelut

Hallituksen puoliväliriihen perusteella hyvinvointialueiden määräraha laskee kehyskauden 2026—2029 alun 27,1 miljardista eurosta 26,9 miljardiin euroon kehyskauden lopussa vuoden 2026 hintatasossa.

Asiantuntijakuulemisissa ministeriöt eivät kysyneet perustelemaan, kuinka väestön palvelutarpeiden kasvaessa jokainen hyvinvointialue kykenisi hoitamaan lakisääteiset palvelutehtävänsä ja pitämään taloutensa lain vaatimassa tasapainossa rahoituksen pienentyessä kehyskauden lopussa. Siksi katsomme, että JTS-selonteossa hyvinvointialueiden rahoitukselle kirjattu tavoite on epärealistinen.

Toinen keskeinen asiantuntijakuulemisissa esitetty näkemys oli, että hyvinvointialueiden rahoituksessa ei tulisi sallia pistemäisiä kertaluontoisia leikkauksia, jotka horjuttavat rahoitusjärjestelmän uskottavuutta ja kannustimia talouden tasapainottamiseksi. Tätä hallitus kuitenkin tekee kaiken aikaa.

Siksi katsomme, että jos hallitus toimisi viisaasti, se keskittyisi tekemään hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmästä toimivan. Vuoteen 2029 asti hyvinvointialueiden rahoituksen kannalta kyse on siirtymävaiheesta ennen kuin rahoitusjärjestelmästä tehdään pysyvä. Siihen mennessä siihen on tehtävä tarvittavat muutokset koskien esimerkiksi tarveperusteisuutta. Valitettavasti hallitus ei ole edes aloittanut tätä työtä.

Toinen hyvinvointialueiden keskeinen haaste on, että niiden tulisi kattaa taseisiinsa kertynyt alijäämä vuoden 2026 loppuun mennessä. Alijäämät ovat johtuneet vuosien 2023—2024 alkuhoidon alimitoituksesta, joka aiheutui monista eri tekijöistä, joihin edellinen hallitus ja hyvinvointialueet eivät voineet vaikuttaa.

Hyvinvointialueiden yhteenlasketut alijäämät kahdelta ensimmäiseltä toimintavuodelta ovat yhteensä noin 2,5 miljardia euroa. Jos hyvinvointialueet tekevät tänä vuonna nollatuloksen, pitäisi niiden ensi vuonna tehdä yhteensä 2,5 miljardia euroa ylijäämää, jotta alijäämät tulisi katettua lain vaatimassa aikataulussa. Jokainen tietää, että tämä on mahdotonta lakisääteisiä palveluja vaarantamatta.

Sen sijaan että hallitus olisi yrittänyt tukea hyvinvointialueita niiden uudistustyössä ja vakauttaa niiden rahoitus, on hallitus vaalikauden puoliväliin mennessä keskittynyt vain hyvinvointialueiden rahoitusleikkauksiin sekä ohjausvallan siirtämiseen sosiaali- ja terveysministeriltä hyvinvointialueille.

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp
Eriävä mielipide 2

Pääministeri Petteri Orpon (kok.) vaalikauden alussa lupaamaa sote-korjaussarjaa ei ole näkynyt eikä kuulunut. Sen sijaan aluevaalien alla pääministeri väitti useimpien hyvinvointialueiden pääsevän taloudellisiin tavoitteisiin. Väite ei pidä paikkaansa, ja se kuvaa hyvin hallituksen kiinnostuksen puutetta hyvinvointialueita ja palveluja tarvitsevia ihmisiä kohtaan.

Asiantuntijakuulemisten sekä sosiaali- ja terveysministeriön talvella tekemän selvityksen perusteella suurin osa hyvinvointialueista ei edes pyri alijäämien kattamiseen vuoden 2026 lopulla, koska se vaarantaisi ihmisten oikeudet sote-palveluihin.

Muun muassa hyvinvointialueet, THL ja talouspolitiikan arviointineuvosto ovat esittäneet hyvinvointialueiden alijäämän kattamisajan pidentämistä kahdella vuodella. Keskusta on tehnyt siitä lakialoitteen marraskuussa 2023. Kovakorvainen hallitus ei ole tähän suostunut, vaikka se ei maksaisi valtiontaloudelle juurikaan rahaa.

Valtioneuvoston oikeuskansleri totesi ratkaisussaan 23.4.2025 Satakunnan ja Etelä-Karjalan hyvinvointialueiden tekemään kanteluun, että rahoitusperiaatteen yleisesti vaarantuessa hallituksen tulisi ryhtyä viipymättä tarvittaviin lainsäädäntötoimiin. Oikeuskanslerin mukaan "jos rahoituksen riittävyyteen liittyy systeemisiä ongelmia, voidaan harkita myös hyvinvointialueen alijäämän kattamista koskevan hyvinvointialuelain 115 §:n sisältöä ja määräaikoja. Tässä harkinnassa on perusteltua ottaa huomioon perusoikeuksien toteutumisen turvaaminen yhtenä painavana näkökohtana."

Katsomme edellä olevin perustein, että hallitus ei ole tehnyt vielä läheskään kaikkea hyvinvointialueiden rahoituksen ja ihmisten tarvitsemien sote-palveluiden turvaamiseksi. Sen sijaan hallituksella näyttäisi olevan rajattomasti aikaa ja rahaa pönkittää yksityisten lääkärijättien bisneksiä ohjaamalla sinne sadoilla miljoonilla euroilla lisärahaa Kela-korvausten kautta. Muun muassa Lääkäriliitto ei pidä tätä järkevänä.

Kiinnitämme huomiota myös ilmi tulleeseen palvelutarvekertoimien ja diagnoositietojen aiheuttamaan hyvinvointialueiden rahoituksen eriytymiseen. Ei ole mielekästä että hyvinvointialueet kilpailevat diagnoosien määrällä rahoituksensa varmistamiseksi. Ongelmaan on löydettävä kestävä ratkaisu, joka ei vääristä rahoitustilannetta.

Turvallisuusviranomaisille kohdistetut säästöt

Sisäministeriön alaiset turvallisuusviranomaiset ovat joutuneet säästökuurille vuosille 2025—2028 hallituksen vuosi sitten kehysriihessä päättämän ns. tuottavuusohjelman perusteella. Sisäministeriön hallinnonalalla säästöt kohdistuisivat mm. poliisiin, suojelupoliisiin, Rajavartiolaitokseen, pelastustoimeen, Hätäkeskuslaitokseen, Kuopion pelastuskouluun ja Maahanmuuttovirastoon.

Yleisenä huomiona toteamme, että tähän asti jokainen ulkomaalaislain kiristämisesitys on lisännyt Maahanmuuttoviraston työmäärää ja kustannuksia. Samansuuntaista viestiä on tullut myös poliiseilta ja tuomioistuimilta. Hallitus ei kuitenkaan ole antanut siihen toimintaan lisärahaa. Puoliväliriihessään hallitus osoitti lisärahoitusta mm. poliisille, suojelupoliisille ja Rajavartiolaitokselle. Tilanne ei ole heidänkään kannaltansa tyydyttävä, koska lisärahoitus on aina kertaluonteis-

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp
Eriävä mielipide 2

ta, mutta tuottavuusohjelman säästövaatimukset ovat pysyviä nakertaen kunkin turvallisuusviranomaisen pitkän aikavälin perusrahoitusta.

Turvallisuustilanteen vaikeutuessa korostamme, että turvallisuusviranomaiset tarvitsevat vakaat pitkän aikavälin riittävät rahoitusnäkymät, jotta ne voisivat suoriutua tehtävistään kunnialla. Tähän mennessä turvallisuusviranomaiset ovat jopa joutuneet käynnistämään muutosneuvotteluja hallituksen vaatimien säästöjen seurauksena.

Korostamme, että Suomen turvallisuus on kokonaisuus, joka muodostuu ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja sisäisestä turvallisuudesta. Jokainen osa-alue täytyy pitää kunnossa.

Haluamme erikseen nostaa esiin Kuopion Pelastusopiston vaikean tilanteen. Sille on osoitettu priorisoiduksi tehtäväksi pelastajien koulutusmäärien mittava lisääminen. Riittämätön rahoitus ja Pelastusopistolle kohdistetut säästötoimenpiteet luovat jo uhkaa pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan tulevaisuuden palvelukyvyn kannalta, koska hallituksen antamalla rahoituksella Pelastusopisto ei kykene kouluttamaan tarvittavaa määrää uusia pelastusalan ammattilaisia.

Kuopion Pelastusopiston kannalta huomionarvoista on, että hallitus alkoi vuodesta 2024 alkaen rahoittaa Helsingin pelastuskoulua, jota siihen mennessä rahoitti Helsingin kaupunki. Käytännössä Kuopion Pelastusopistolle aiemmin päätetystä lisärahoituksesta puolet kohdistettiin Helsingin pelastuskoululle. Siksi voidaan sanoa, että Kuopion Pelastusopisto on joutunut jo kahteen kertaan leikkausten kohteeksi.

Yhdymme valiokuntakuulemisessa esitettyyn näkemykseen, että nykyiset säästötoimenpiteet voivat vaarantaa pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan kyvyn vastata tehokkaasti tuleviin haasteisiin ja varmistaa kansalaisten turvallisuuden. Nopean aikavälin toimenpiteeksi ehdotamme, että pelastusalan koulutus keskitetään valtakunnalliseen Kuopion Pelastusopistoon, jolla voisi olla toimipiste myös Helsingissä. Tällä voitaisiin ohjata pelastustoimen rahoitusta sinne, minne se alun perinkin kuului.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa huomioon edellä olevan.

Helsingissä 23.05.2025

Hanna Räsänen kesk
Petri Honkonen kesk

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp
Eriävä mielipide 3

Eriävä mielipide 3

Perustelut

Hyvinvointialueiden rahoitus

Hyvinvointialueiden jatkuvasti kasvavat palvelutarpeet ja kustannusten nousu ovat johtaneet siihen, että alueiden rahoitus on riittämätön suhteessa palvelujen järjestämistä koskeviin hyvinvointialuelain velvoitteisiin. Julkisen talouden suunnitelmassa tavoitteena on, että hyvinvointialueiden tulee kattaa taseeseen kertyneet alijäämänsä lain edellyttämässä määräajassa, eli vuoden 2026 loppuun mennessä.

Julkisen talouden suunnitelmassa pidetään kiinni tarveperusteisesta rahoituksesta alueille siten, että alijäämiä tarkastellaan aluekohtaisesti. Suunnitelmassa edellytetään, että kunkin alueen olisi tullut ja tulee tehdä talouden tasapainon saavuttamiseksi sopeutustoimia sen verran kuin on mahdollista ilman, että perustuslaissa jokaiselle turvatut riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut tai pelastustoimen palvelut vaarantuvat.

Alueilla ei kuitenkaan ole käytettävissä samoja keinoja talouden tasapainottamiseen kuin kunnilla on ollut. Arvioiden mukaan hyvinvointialueiden kumulatiivisten alijäämien kattaminen edellytetyssä aikataulussa voikin vaarantaa lakisääteisten sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen. Hyvinvointialueiden toiminnan ensimmäisinä vuosina kertyneiden kumulatiivisten alijäämien kattamisaikataulua tulisikin jatkaa vuoden 2028 loppuun saakka, jotta toiminnan kehittämisen pitkällä tähtäimellä olisi mahdollista.

Hyvinvointialueella on oikeus saada valtiolta lisärahoitusta se määrä, joka on tarpeen sosiaali- ja terveyspalvelujen ja pelastuspalvelujen turvaamiseksi ottaen huomioon hyvinvointialueen edellytykset järjestää muut lakisääteiset tehtävät. Alijäämän kattaminen johtaa väistämättä useisiin lisärahoitushakemuksiin. Lisärahoituksen myöntämiseen tulisi varautua julkisen talouden suunnitelmassa muutoinkin kuin nyt esitetyllä teknisellä yhden miljoonan euron varauksella. Lisärahoituksella ei kuitenkaan voida kattaa hyvinvointialueille syntyneitä alijäämiä. Alijäämien kattaminen pakottaa hyvinvointialueet tekemään toimenpiteitä, jotka voivat johtaa työntekijöiden irtisanomisiin, palveluiden tason heikkenemiseen ja siten myös potilaiden lakisääteisten palveluiden vaarantumiseen.

Kuntatalous

Jo tällä hetkellä taloustilanne heikkenee jyrkästi kaiken kokoisissa kunnissa. Monissa kunnissa on jo käynnissä useamman vuoden mittainen talouden sopeutusohjelma. Julkisen talouden suunnitelmassa hallitus esittää kuntien peruspalvelujen valtionosuuksiin noin 2 prosentin, eli 75 miljoonan euron, säästöjen toteuttamista. Valtionosuuden leikkaukset kiristävät kuntien taloutta entisestään.

Julkisen talouden suunnitelmassa todetaan, että vähennys toteutetaan siten, että lakisääteiset palvelut pystytään turvaamaan. Kuntiin on kuitenkin kohdistettu kuluvalle hallituskaudella jo useita

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp
Eriävä mielipide 3

rahoitusleikkauksia. Tehtäväkentän supistuttua kunnilla on myös aiempaa vähemmän mahdollisuuksia menosopeutuksiin. Leikkaukset vaikuttavat siten suoraan peruspalveluihin sekä myös kasvun edellytyksiin. Samaan aikaan kun hallitus hehkuttaa lisäpanostuksia perusopetukseen, se leikkaa kuntien valtionosuutta, mikä tarkoittaa kustannusten kasvaessa leikkauksia varhaiskasvatukseen ja koulutukseen sekä muihin lasten ja nuorten palveluihin. Kuntien taloutta haastavat myös niiden vastuulle siirretyt työllisyyspalvelut, jotka ovat heikossa työllisyystilanteessa tarpeeseen nähden aliresursoidut.

Poliisi, Rajavartiolaitos ja suojelupoliisi

Julkisen talouden kehysriihen päätöksillä kohdistetaan sisäisen turvallisuuden vahvistamiseksi lisäresursseja poliisiin, Rajavartiolaitoksen ja suojelupoliisin suorituskyvyn nostoon ja strategisen suorituskyvyn turvaamiseen. Muuttuneessa turvallisuusympäristössä sisäisestä turvallisuudesta huolehtimista voidaan pitää välttämättömänä.

Yhteiskunnan kokonaisturvallisuudesta huolehtiminen edellyttäisi kuitenkin käytettävien lisäresurssien kohdentamista tasaisemmin myös muuhun kuin turvallisuudesta huolehtivien viranomaisten toimintaan. Kriisinkestävän yhteiskunnan ylläpito edellyttäisi panostuksia myös yksilöiden toimintakyvyn ja hyvinvoinnin tukemiseen. Hallituksen kohdistamat leikkaukset toisaalla muun muassa sosiaali- ja terveydenhuoltoon rapauttavat yhteiskunnan toimintaedellytyksiä kriisitilanteissa.

Maahanmuutto ja kotoutuminen

Hallitus tekee lukuisia maahanmuuttajien asemaa heikentäviä esityksiä ja lisää maahanmuuttajan omaa vastuuta kotoutumisesta sekä muuttaa järjestelmää velvoittavaksi. Perusteettomilla lakimuutoksilla vaikeutetaan maahanmuuttaneiden työllistymistä, kotoutumista ja kiinnittymistä yhteiskuntaan. Kuntien valtionosuuksiin kohdistuvilla leikkauksilla voi olla vaikutusta myös kotouttamispalveluiden toteuttamiseen, joissa resurssit ovat jo nyt erityisen tiukilla. Kotouttamisen siirto kunnille vuoden 2025 alussa näyttää myös toteutuneen jo alimitoitetulla rahoituksella. Suomi tarvitsee maahanmuuttoa ja kansainvälisiä osaajia yhä kipeämmin, ja hallituksen suunta on tässä tilanteessa kestävä.

Samanaikaisesti julkisen talouden suunnitelmassa esitetään leikkauksia Maahanmuuttoviraston toimintamenoihin. Maahanmuuttoviraston määrärahat vähenevät vuonna 2028 noin 93 miljoonasta noin 72 miljoonaan euroon, kun hallitusohjelmassa tehty 21 miljoonan euron määräraikainen lisäys turvapaikkahakemusten käsittelyn sujuvoittamiseksi poistuu. Määrärahojen väheneminen vaikuttaa Maahanmuuttoviraston toimintaan ja viraston on sopeutettava toimintaansa merkittävästi. Riittämättömät resurssit uhkaavat hakemusten käsittelyn oikeudenmukaisuutta ja pitkitävät käsittelyaikoja.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp
Eriävä mielipide 3

Helsingissä 23.05.2025

Tiina Elo vihr

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp
Eriävä mielipide 4

Eriävä mielipide 4

Perustelut

Kuntatalous

Kuntien rahoitukseen on kohdistettu hallituskaudella lukuisia leikkauksia. Kuntien valtionosuuksien indeksijäädytyksellä on leikattu vuosina 2024 ja 2025 jo yhteensä yli 49 miljoonaa euroa ja leikkaukset jatkuvat tulevina vuosina. Kehysriihessä päätettiin 75 miljoonan euron lisäleikkauksesta valtionosuuksiin. TE-palvelut ja kotouttamispalvelut siirrettiin kunnille tämänhetkisten arvioiden mukaan valmiiksi alimitoitettulla rahoituksella.

Leikkaukset kuntien valtionosuuksista ovat leikkaus erityisesti kuntien sivistyspalveluista, sillä nämä palvelut muodostavat valtaosan kuntien menoista. Kuntien peruspalveluiden valtionosuuksia tulisi korottaa täysimääräisesti ja uudet leikkaukset perua.

Hyvinvointialueet

1,4 miljardin euron leikkaukset sote-rahoitukseen tulisi perua ja hyvinvointialueille ja HUS-yhtymälle antaa akuuteimpaan tarpeeseen 400 miljoonaa euroa lisärahoitusta, jotta palveluiden hallitsemattomalta alasajolta välttyttäisiin kaikilla alueilla.

Sote-rahoitusmalli tulisi kokonaisuudessaan uudistaa siten, että hyvinvointialueiden alijäämän kattamisvelvoite pidennetään neljään vuoteen, hyvinvointialueiden kustannusindeksi päivitetään vastaamaan paremmin alueiden todellisia menoja ja investointisääntelyä kehitetään.

Hyvinvointialueille tulisi antaa verotusoikeus, jotta ne voivat kehittää toimintaansa pitkäjänteisesti ja vastuullisesti.

Maahanmuutto ja kotoutuminen

Maahanmuuttoviraston toimialaan kohdistuu poikkeuksellisen suuri määrä lainsäädäntöuudistuksia vuosina 2025—2027. Nämä muutokset lisäävät Maahanmuuttoviraston velvoitteita sekä kasvattavat kustannuksia. Resurssien sopeuttaminen tulee viraston mukaan aiheuttamaan käsittelyn ruuhkautumista entisestään. Jotta hakemukset voidaan käsitellä laadukkaasti ja nopeasti, on Maahanmuuttovirastolla oltava riittävät resurssit näiden tavoitteiden toteuttamiseen.

Hallitus jatkaa politiikkaa, jossa maahanmuuttajan vastuuta ja velvollisuuksia korostetaan oikeuksien sijaan. Hallitusohjelmassa, kehysriihessä ja puoliväliriihessä tehtyjen päätösten arvioidaan vähentävän kotoutumisen määrärahoja vuosina 2026—2029 noin 80—90 miljoonalla eurola vuosittain.

Työ- ja elinkeinoministeriön arvio on, että kehyspäätöksen mukaiset määrärahat kotoutumisen edistämiseen eivät todennäköisesti riitä kattamaan todellisia kustannuksia vuosina 2026—2029.

Valiokunnan lausunto HaVL 8/2025 vp
Eriävä mielipide 4

Vaikka tilapäistä suojelua ei jatkossa myönnettäisi uusille henkilöille, kasvaisi momentin piirissä olevien määrä tilapäistä suojelua saavien siirtyessä vastaanottojärjestelmän piiristä kuntiin.

Uusina toimina hallitus valmistelee kotihoidontuen saamisen ehdoksi kolmen vuoden asumisai-
kavaatimusta sekä kotoutumistukea, joka korvaisi maahanmuuttaneille maksettavan toimeentu-
lotuen ja työmarkkinatuen ensimmäisen kolmen vuoden ajan. Näiden päätösten valmistelu on so-
siaali- ja terveysministeriön päävastuulla ja toimia koskevat esitykset annetaan budjettilakeina.
Hallituksen esittämät kotoutumisen leikkaukset heikentävät kuntien tarjoamien palvelujen laatua
ja saatavuutta, mikä vaikeuttaa suoraan maahanmuuttajien integraatiota Suomeen.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 23.05.2025

Anna Kontula vas